

**R. P. Thomæ Comptoni Carleton, Cantabrigiensis,
Societatis Jesu, In Collegio Anglicano Leodiensi Sacrae
Theologiae Professoris, Cursus Philosophicus Universus**

Carleton, Thomas Compton

Antverpiæ, M.DC.XCVII.

Disputatio XLIX. De scientia actuali.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95656](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95656)

*Definitio
illa Arist.
solum com-
petit De-
monstra-
tioni propi-
j.*

*Quid sit
Demonstra-
tionem pro-
cedere ex
proprijis.*

lis est, per quam prima passio probatur de subiecto, ut omne animal rationale est admirativum, sed omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est admirativus. Cum verò dicitur Demonstrationem debere ex proprijs procedere, non intelligitur debere eam habere præmissas proprias unius alicujus scientiæ, vel artis, cum contrarium videamus sæpè contin- gere, ut in hoc discursu, in omni figurâ rotundâ par- tes maxime distanti a centro, sed vulnus in quo partes maxime distanti a centro, difficilius curatur, ergo vul- nus rotundum difficilius curatur, major est mathe- matica, minor & conclusio chirurgica. Sensus ergo

est, ex ipsis rei visceribus sumi debere argumenta- tionem, seu pro medio assumi debere definitionem subiecti, aut saltè prædicatû. In alijs verò demonstra- tionibus hæc omnes conditiones non requiruntur.

Tandem noto, definitionem hanc non esse pro- priè definitionem, sed tantum descriptionem, etiam res- pectu Demonstrationis perfectissimæ, cum multa particula in illâ posita penè coincident, vel una in- cludatur in aliâ, & explicatæ tantum gratiâ ad- dantur. De veritate, certitudine, & evidentia præ- missarum, & reliquis ad Demonstrationem spectan- tibus dicitur disp. sequente.

IV.

*Definitio
illa Demon-
strationis
non est re-
gorosa.*

DISPUTATIO XLIX.

De Scientia actuali.

SECTIO PRIMA.

Quid sit Scientia, & de quibus rebus dari possit.

*I.
Scientia
varie su-
mitur.*

Scientia actualis subinde pro quacunque cog- nitione sumitur, etiam probabilis, ut cum dicitur, omnis homo naturaliter scire desiderat, sed hæc latissima est illius acceptio: aliquando strictius pro cognitione certâ & infallibili, sive ea conclusio sit & discursiva, sive non. Quo sensu Deus scientiam habet omnium rerum, qui tamen nec conclusio- nem elicit, nec Demonstrationem habet, aut discursum. Nos autem de hac non loquimur, sicut nec de cognitione intuitivâ Angelorum, sed de solâ scientiâ discursivâ. Hæc ergo duplex est, primò enim sumitur pro cognitione discursivâ, certâ & infalli- bili deductâ ex principijs certis, quæcunque demum illa fuerint. Hæc scientia tam reperitur in De- de scientiâ monstratione Quia, quàm propter quid, in d. discursivâ. congruit Demonstrationi etiam Theologica, quæ vera semper est & certa, quamvis non usque adeo evi- dens, utpote ejus altera semper præmissa est actus fidei. Secundo & proprijsimè, scire est, ut ait Ari- stoteles, per causam cognoscere, & quod illius sit cau- sa, & quod aliter se habere non possit. Hæc est scientia rigorosè & strictissimè sumpta, nec ulli nisi scientiæ à priori competens: ac proinde non definitur hæc Aristoteles scientiam in totâ latitudine, sed hanc tantum ultimam & strictissimam.

*Scire est
per causam
scire, &c.*

*II.
Non habet
tur hæc
scientia à
priori de
Deo.*

Hinc infero primò, non habere nos hujusmodi scientiam à priori de Deo, cum ipsum, ut dictum est, cognoscamus à posteriori tantum & per effectus; aliquorum tamen attributorum illius, si non propriam & rigorosam, aliqualem saltem causam habemus, & consequenter scientiam à priori, ut dum vo- luntatem illius probamus per intellectum, & æterni- tatem per immutabilitatem.

*III.
Quid ve-
lunt illi
particulæ,
& quod
illius sit
causa.*

Infero secundo, ex illis verbis, & quod illius sit causa, non argui debere in actu signato intellectum reflectere quod sit causa illius, seu de bonitate con- sequentiæ, ut supra suo loco fusiùs dictum est, sed solum ut in actu exercitò determinetur à præmissis (in quibus continetur causa) ad conclusionem, in qua continetur effectus, cum à quo res pendet in esse, pendeat similiter in cognosci.

IV.

Circa secundum quod in titulo ponitur, difficultatem facit quod communiter dici solet, scientiam

esse debere de universalibus, de necessarijs, de ente De quibus reali, & de ente per se, quo dicto ab objecto materiali rebus sit scientiæ excluduntur singularia, contingentia, entia scientiæ. rationis, & entia per accidentis.

Dico tamen primò: de singularibus, si non perfe- V. ctissima, vera tamen dari potest scientia. Probatur, De singula, primò enim de Deo veram habemus scientiam. A- ribus potest itrologi etiam de hac particulari stellâ, de Sole v. g. dari scienti- Lunâ, aut aliâ quapiam effectus varios demonstrant. Confirmatur, individua suam habent differentiam particularem, quæ subinde radix est aliquarum pro- prietatum, ergo hæc cognosci physicè loquendo possunt. Confirmatur secundo, negari non potest quin Deus & Angeli individuum perfectam ha- beant scientiam, & noverint hoc vel illud indivi- duum radicem esse talium vel talium proprietatum.

Confirmatur tertio, scimus saltem illa esse singu- VI. laria, ut in hoc syllogismo in Darij. Quicquid existit varie ostē- à parte rei, est singulare individuum, sed Petrus existit dicitur dari à parte rei, ergo Petrus est singulare & individuum. scientiam de singula- ergo universam scientia omnis non est neganda de ribus. singularibus. Confirmatur quarto, hic est syllogis- mus demonstrativus, Omne vivens dum currit calefit, sed Petrus currit, & est vivens, ergo Petrus calefit, & tamen est de re singulari, ut constat, nempe de hoc individuo cursu Petri, ergo. Dum itaque negat Aristoteles dari scientiam de individuis intelligit, moraliter loquendo, quia scilicet parum durat, vel de scientiâ perfectissimâ. Nec ad omnem scientiam, seu conclusionem certam requiritur ut præmissæ sint universales, alioqui frustra esset syllogismus expositivus.

Dico secundo, de rebus contingentibus, & cor- VII. ruptibilibus physicè, datur scientia, non de corrup- De rebus tibilibus metaphysicè, seu logicè. Explicatur & pro- physicè cor- ruptibili- batur conclusio, res corruptibilis dicitur & contin- bus datur gens physicè, quando secundum suam entitatem pe- scientia, rit, & cum eâ omnes ejus passiones unâ intercidunt, non de cor- ut homo & alia hujusmodi quæ quotidie esse defi- ruptibili- nunt, de quibus tamen datur scientia, ut constat. E bus meta- contra, res incorruptibiles physicè ex sunt, quæ physicè. subiectæ nō sunt corruptioni physicæ, ut Deus, cali, Angeli. Res logicè vel metaphysicè corruptibilis est, quando connexio inter subiectum & prædicatum est defectibilis, ut in hac propositione, Petrus est al- bus, & aliquo modo in hac, animal est rationale, cum accidentale animali secundum se sit, quod contra- hatur ad rationale magis quàm ad irrationale.

Res logicè & metaphysicè incorruptibiles illæ sunt,

VIII.

Qua res
sunt Logice,
seu meta-
physice in-
corruptibi-
les.

sunt, quæ licet in entitate pereant physice, infallibilem tamen retinent & necessariam inter prædicata sua essentialia connexionem, quæ de causâ hæc propositio, *homo est rationalis* semper est vera, etiam nullo homine existente. Proedit ergo conclusio de rebus contingentibus & corruptibilibus physice, quæ nihilominus cum incorruptibilibus sint & necessariæ, non contingentes metaphysice, non est cur de ijs dari nequeat scientia. De his ergo intelligendus est Aristoteles, dum dicit, *scientiam esse de ijs, quæ non possunt aliter se habere*, nempe metaphysice, nam de ijs quæ physice se aliter habere possunt, certum est dari scientiam.

IX.
De entibus
rationis, &
entibus per
accidens
dari potest
scientia.

Dico tertio: de entibus rationis, & entibus per accidens dari potest scientia. Primam partem non negat Aristoteles, & videtur certa, cum entia rationis aliquas habeant proprietates de ipsis demonstrabiles, ut supra ostensum est d. 15. & 16. Secunda pars de entibus per accidens constat, nam Arithmetica multa demonstrat de numeris, medici de pharmacis, quæ ex rebus varijs sunt composita, item de complexionibus seu temperamento humorum, & sic de cæteris. Dum ergo ait Aristoteles de entibus per accidens, non posse dari scientiam, loquitur de fortuitis, ut supra ex aliâ occasione dixi, quæ sicut nullam certam sui causam habent, ita nec certò cognosci possunt: vel intelligendus est de ijs quæ sunt per accidens metaphysice, id est, quorum prædicatio & connexio est mere accidentalis, ut in his & similibus, *paries est albus, grammaticus est citharædus*.

SECTIO II.

Verum præmissæ sint certiores & evidentiores conclusione.

I.
Certitudo
est triplex,
moralis,
physica, &
metaphysica.

Notandum primò, certitudinem triplicem esse, *moralis, physicam, & metaphysicam*. *Moralis* est, cum multi fide digni in rei alicujus affirmationem consentiunt. Hac certitudine Hierosolymam esse aut Constantinopolim nōrunt, qui civitates illas non viderunt. *Physica* certitudo est, quando aliquid scimus ita se habere spectatis naturis rerum, ut ignem applicatum comburere, solem supra horizontem ortum, lucem in nostro hemisphærio producere, licet per Divinam potentiam aliter possit contingere, ut contigit igni in fornace Babylonis. Sic cum videmus albedinem, scimus certitudine physica esse ibi subjectum, cui insit, licet in Eucharistia contrarium contingat per miraculum. *Metaphysica* demum certitudo est, cum nec per Divinam potentiam aliter se res habere potest, ut homo si sit, non potest non esse animal, nec equus non esse hīnibilis. Idem est de omnibus primis principijs per se notis, ut quodlibet est vel non est, & similibus.

Certitudo
metaphysica.

II.
Certitudo
& eviden-
tia nō con-
sistunt in
indivisibili.

Notandum secundò, licet veritas & falsitas consistant in indivisibili, ut diximus d. 45. f. 6. non tamen certitudo & evidentia: cum enim certitudo actus & evidentia pendeant à principijs, quod magis hæc firma fuerint & infallibilia ac ad verum determinata, eò actus ex hujusmodi principijs procedens erit certior, aliumque excedens, qui ex similibus principijs non deducitur. Sic etiam actus qui ex clarioribus præmissis deducitur, clarior erit & evidentior alio, qui ex præmissis oritur minus claris.

III.
Certitudo
duplex, es-
sentialis,
& gradua-
lis.

Notandum tertio, dupliciter posse unum actum esse certiorum alio, certitudine *essentiali*, & *graduali* seu *intensivâ*. Certitudo *essentialis* major est illa, quæ & plura habet & magis infallibilia motiva ad verum determinantia, ut actus fidei Divinæ, qui & super-

naturalis est, & nixit dictione Dei, qui nec fallere potest, nec falli. *Gradualis* certitudo major est, quando actu intensiore assentimur alicui objecto, ut si quis actu naturali plures habente gradus certitudinis assentiat huius objecto, *paries est albus*, quam alter actu supernaturali huius, *Deus est trinus & unus*: procedit de hic tamen actus fidei intentus solum ut duo, certior est certitudine essentiali, seu quoad substantiam actus, quam alter intentus, ut sex vel septem, licet in *graduali* certitudine ab eo superetur. Quæstio autem hic de certitudine substantiali, seu essentiali procedit, non de gradualis.

Prima sententia affirmat præmissas non esse certiores, nec evidentiores conclusione. Ita P. Hurt. d. 1. Sentent. II. Log. f. 3. & alij. Secunda sententia est P. Arriagæ d. 16. Log. sect. 4. qui alteram ex præmissis admittit certiorum esse conclusionem, non tamen utramque: sect. tamen quinta ait utramque præmissam esse evidentiores conclusionem.

Dico primò: utraque præmissa debet esse saltem æquæ certa & evidens ac conclusio. Ratio à priori, ideo namque aliqua uniuntur inter se in conclusio- ne, quia unita prius erant medio in præmissis, ergo eā certitudine quā unita fuerunt medio, uniuntur inter se, non majori. Confirmatur, præmissæ sunt causæ conclusionis, ergo non possunt dare ei majorem certitudinem quam ipsæ habent. Confirmatur secundò, *conclusio sequitur debiliorem partem*, unde si altera præmissa solum sit probabilis, conclusio tantum erit probabilis: sicut in catenâ, si unus anulus sit debilis, ut ex ligno, licet alij omnes ex ære sint, vel ferro, adhuc catena est simpliciter debilis.

Dico secundò: si conclusio deducta ex duabus præmissis de fide sit de fide, ut in hoc syllogismo, *Si quicquid Deus revelat esse hominem, est homo, sed Deus revelat Christum esse hominem, ergo Christus est homo*, si, inquam, hæc conclusio sic deducta sit de fide, est quoad substantiam æquæ certa ac ulla, vel utraque ex præmissis, non tamen quoad modum participandi certitudinem. Prima pars probatur, in omni actu fidei est summa certitudo, ubi autem est summa, major nullibi dari potest. Secunda etiam pars constat: in primis namque actus hic conclusionis non attingit intrinsecè auctoritatem Divinam sicut præmissæ, sed solum extrinsecè, deinde non est actus immediatus sicut illæ, sed ex alijs deductus, immediatus autem modus tendendi, per se loquendo, arguit perfectionem.

Utraque conclusionis pars illustratur communi illâ doctrinâ, quam d. 11. de Incarnatione, sect. 1. ex Patribus & Theologis ostendi, humanitatem scilicet Christi æquæ sanctam fuisse quoad substantiam ac Verbum ipsum Divinum, cum per eandem numero verbi sanctitatem fuerit sancta, non tamen tam sanctam fuisse quoad modum, quia nimirum sanctitatem illam non per identitatem participabat & necessariò sicut verbum, sed contingenter, & per unionem realiter distinctam. Sic actus iste conclusionis non eodem modo participat suam certitudinem, quo præmissæ quæ est de fide, immediatè scilicet tendendo, & intrinsecè attingendo auctoritatem divinam.

Dico tertio: altera ex præmissis seorsim sumpta, est certior & evidentior conclusione. Quoad certitudinem constat in Demonstratione Theologica, in qua altera semper præmissa est de fide, conclusio autem ex hac & præmissâ naturali deducta, quantumque sit illius certitudo, ad certitudinem certè fidei nō assurgit. Idem de evidentia clarè ostenditur in Demonstratione, cujus altera præmissa est primū aliquod principium. Imò idem est in omni præmissâ, in hoc enim conclusionem superat, quod sit cognitio

Quæstio
essentialis.

IV.
Sententia
affirmat.
negat
præmissas
esse certiores
conclusionem.

V.
Utraque
præmissa
debet esse
æquæ certa
& evidens,
ac Conclusio.

VI.
Conclusio
deducta
ex præmissis
de fide, est
æquæ certa
ac præmissis.

Quoad
modum
differt à
præmissis.

VII.
Declaratur
exemplo
humanitatis
Christi
sanctam per
sanctitatem
verbi.

VIII.
Una præmissa seorsim sumpta
est evidentior
conclusionem.

gnitio immediata, seu ex aliâ cognitione hic & nunc non deducta, cujus contrarium in conclusione semper reperitur.

IX. Præmissæ etiam simul sumptæ sunt certiores, & evidentiores conclusione. Probatur primò, prima principia naturalia ita sunt evidentiâ, ut ex ipsâ statim terminorum apprehensione innotescant, quâ de causâ dicit Aristoteles melius est dispositus intelligens quam sciens, per intelligentiam autem ut suprà aliâ occasione dixi, significat aliquem primis principiis naturalibus instructum sine discursu habitis, per scientem verò intelligit elicientem conclusionem seu discursum, ergo. Imò conclusio nunquam ad eam claritatem pertingit, ut sit propositio per se nota instar principiorum. Ait deinde Aristoteles evidentiam, quæ à paucioribus pendet, esse naturâ suâ maiorem eâ quæ pendet à pluribus, immediata enim veritas vel evidentia est perfectissima, nempe per se nota.

X. Confirmatur primò, hi actus propius accedunt ad actus Angelorum, qui simplici intuitu res clarissimè inspicunt. Confirmatur secundò, præmissæ sunt semper viciniore naturali lumini intellectûs, & plus de illo participant, ergo evidentiores & certiores sunt conclusione, quæ non nisi per illas lumen & certitudinem participant. Confirmatur tertio, idè magis amatur finis quam media, quia media amantur propter finem, unde arguitur finem, saltem ut apprehensum, maiorem in se habere bonitatem quam media, non malè ergo quis similiter intulerit, præmissas maiorem habere certitudinem & evidentiam, quam conclusionem, cum non minùs ad eam moveant, quam finis ad media. Confirmatur quartò, præmissæ sunt causa æquivoca respectu conclusionis, ergo.

XI. Probatur secundò ad hominem contra P. Arriagam, concedit ipse in præmissis maiorem esse evidentiam quam in conclusione, ergo & in iis major est certitudo. Probo consequentiam, licet enim non rectè inferatur, ubi est major certitudo, ibi maiorem esse evidentiam, ut constat in actibus fidei divinæ, è contrâ tamen ubicumque est major evidentia, est etiam major certitudo, & firmitus per se loquendo illi adhæremus, de cuius veritate nobis claritùs constat. Confirmatur, idè major ab omnibus censetur certitudo physica quam moralis, & metaphysica quam physica, quia objectum in his claritùs innotescit. Adde quod novit quis evidenter, ita ei firmiter adhæret, ut ab eo nullâ vi, nullis rationum momentis divelli possit. Quare, hac ratione sciens, inquit Aristoteles, redditur imperturbabilis, omnemque à se contrarij formidinem quam longissimè repellit.

XII. Probatur quartò, ex illo axiomate Aristotelis, propter quod unumquodque tale, & illud magis. Contra quod multa opponunt nonnulli ad probandum axioma hoc in nullo genere causæ tenere; nisi in causâ tantum finali. Sed appositis quibusdam conditionibus verum illud esse arbitror. Prima est, ut id, in quo fit comparatio, conveniat utrique extremo, defectu cuius hæc propositio & similes non sunt veræ: paries est albus propter albedinem, ergo albedo est magis alba, multò minùs vera est hæc, homo est creatura propter Deum, ergo Deus est magis creatura. Secunda conditio est, ut id, in quo fit comparatio, suscipiat magis & minus; defectu cuius hæc non est vera, Petrus est homo propter Patrem, ergo pater est magis homo, esse enim hominem consistit in indivisibili. Tertia est, ut comparatio fiat inter extremâ realiter distincta; defectu cuius, hæc à veritate deficit, homo discurret quia est animal rationale, ergo animal rationale magis discurret. Quarta conditio est, ut id, in quo fit comparatio, fiat uni, solùm ratione alterius, & non ob aliquid aliud, defectu cuius, si

R. P. Th. Comptoni Philosophia.

anima simul cum voluntate concurrat immediatè ad actus voluntatis, & eos recipiat, hæc est falsa, anima vult propter voluntatem, ergo voluntas magis vult. Hæc conditiones si servantur, puto non difficulter sustineri posse hoc axioma, iis non obstantibus quæ contra illud proponit P. Hurt. d. 11. Log. f. 3. nu. 46. Quidquid autem sit de aliis, in causâ certè motivâ per se loquendo semper tenet axioma, & non in voluntate magis, quam intellectu.

SECTIO II.

Argumenta contendunt præmissas non esse evidentiores & certiores conclusione.

Objicitur primò à P. Hurt. d. illa 11. citatâ; I. Actus ille clarior est & certior, qui plures habet rationes quibus probetur, sed plures habet rationes conclusio quam præmissæ, omnes quippe rationes quæ præmissas probant, probant similiter conclusionem, ergo. Contrâ, hoc enim probaret conclusionem non æquare solùm certitudinem præmissarum, sed excedere, contra ipsum Hurt. nam præter rationes quæ probant præmissas, quas ait etiam probare conclusionem, præmissæ ipsæ probant conclusionem. Deinde præmissæ sæpè nullas habent rationes quibus probentur, sed sunt prima principia, ergo conclusio esset ipsis certior & evidentior.

Respondeo itaque negando maiorem, prima enim principia, ut proximè dixi, sunt clariora & consequenter certiora conclusione. Major ergo vel minor certitudo & claritas non penes rationum multitudinem semper est metienda (quamvis cæteris paribus hæc regula non sit aspernanda) & quasi extensivè, sed secundum perfectionem seu immediatum modum tendendi, & intensivè. Præmissæ ergo nobiliorem habent modum tendendi, propius absunt à lumine naturali, magis accedunt ad cognitionem intuitivam, quæ omnia maiorem & perfectiorem simpliciter arguunt claritatem & certitudinem quam sit modus cognoscendi discursivus, animæque corpori affixæ, & à sensibus in cognitione dependentis proprius.

Objicitur secundò; Intellectus naturæ lumine novit ea quæ sunt eadem uni tertio esse eadem inter se, ergo non potest esse certior de veritate, unius quam alterius, cum non sit unum & aliud, sed planè idem, quod in præmissis unitum cognoscitur uni tertio, in conclusione unitum sed identificatum sibi. Respondeo primò, ad hoc sufficere idem objectum realiter, esse ratione distinctum. Secundò dico, licet ferantur in idem objectum, cum tamen actus sint distincti, & certitudo ac evidentia actibus sint intrinsecæ, idem objectum perfectius per præmissas cognosci potest, quam per conclusionem; cum illæ perfectiori modo & immediatiùs in suum objectum ferantur, quam Conclusio, ut in objectione præcedenti ostensum est.

Objicies tertio; quando conclusio deducitur ex duabus præmissis de fide, præmissæ non sunt certiores conclusione, ergo universim loquendo sententia nostra non est vera. Respondeo, vel conclusio illa est de fide, ut aliqui volunt, tunc verò nil mirum præmissas non esse certiores quoad substantiam conclusionem, licet sint perfectiores quoad modum, ob rationem sectione præcedente. Conclus. 2. positam: vel illa conclusio non est de fide, sed tantum Theologica, ut philosophantur alij, qui proinde asserunt

R

præ-

V.
Hæc Con-
clusio ergo
Christus
est risibilis
ut hic dedu-
ctus, est mi-
nus certa,
quā illa præ-
missa natu-
ralis.

Obijcitur quartò; saltem quando conclusio deducitur ex unâ præmissâ de fide, & alterâ naturali, ut in hoc syllogismo, *Omnis homo est risibilis, Christus est homo, ergo Christus est risibilis*, in hoc inquam syllogismo, conclusio *Christus est risibilis*, est æquè certa ac principium naturale unde deducitur, *Omnis homo est risibilis*. Respondeo, quicquid sit num hæc conclusio sit Theologica necne, (qua in re dissident auctores, affirmantibus aliis, aliis negantibus). Respondeo inquam, negando conclusionem illam ut hic deductam esse æquè certam ac est præmissa naturalis, ex

qua deducitur, ob perfectiorem scilicet seu immediatiorem modum quo principium illud in objectum fertur. Ita P. Granado 1. p. d. 5. sect. 2. num. 6. & valde communis est hodie inter Theologos opinio, ut mirum sit P. Hurtado d. 1. r. Log. sect. 5. num. 41. asseruisse hoc à nullo Theologo admitti.

Obijcitur quintò; Præmissæ sunt causæ necessariæ, ergo agunt quantum possunt, ergo parem sibi certitudinem in Conclusionem transfundunt. Nego ultimam consequentiam, quantumcumque enim causæ necessariæ sint, & agant quantum possunt, cum tamen efficere nequeant ut conclusio, cognitio immediata sit, instar præmissarum, nunquam eam efficiant sibi in claritate & certitudine parem.

VI.
Præmissæ
quamvis
causæ neces-
sariæ, non
faciunt con-
clusionem
sibi parem.

